

Doç. Dr. Çağdaş Yüksel

<https://orcid.org/0000-0002-2230-3702>

Pamukkale Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Denizli / TÜRKİYE

Amerikan İç Savaşı'nda Gerillaların Faaliyetleri ve Kuva-yı Milliye Üzerine Bir Değerlendirme

An Assessment of Guerrilla Activities in the American Civil War and the National Forces

ÖZET

Amerikan İç Savaşı ve Millî Mücadele dönemindeki gerilla savaşı denemelerinde tarih boyunca bu tarz mücadelelerde yaşanan sıkıntıların tekrar ettiği göze çarpmaktadır. Gerilla çetelerine katılanların disiplin içinde hareket etmemeleri, çeteler arasındaki çatışmalar ve çetelerin halk için sorun yaratmaları iki mücadele sırasında da yaşanmıştır. Ayrıca çetelerin ordu ile uyum içinde çalışmamları ve orduya katılmama konusunda direnç göstermeleri büyük sorun teşkil etmiştir. Gerilla savaşı karşısında düşmanın sivil halka yönelik katliamlara girişmesi de savaş sırasındaki sorunlara yeni bir boyut eklemiştir. Ancak asıl büyük sorun gerilla çetelerinin gerilla savaşı prensiplerine uygun hareket etmemelerinden kaynaklanmıştır.

Tarihte başarılı gerilla savaşlarının her zaman bu savaş tarzına uygun kişilerle başarılı olduğu göze çarpmaktadır. Bu durumda bile düzenli bir ordu desteği olmadan başarıya ulaşılması oldukça ender görülen bir durumdur. Bunun dışında düzenli orduların yürüttüğü gerilla mücadelelerinin de başarıya ulaşma şansı yüksektir.

Bu çalışmada Amerikan İç Savaşı ve Millî Mücadele dönemlerinde yürütülen gerilla savaşı denemeleri karşılaştırılmıştır. Bu iki savaş sırasında gerillaların mücadeleye etkileri ve savaş sırasındaki faaliyetleri değerlendirilmiştir. Ayrıca savaş sırasında sonuca ulaşmada düzenli ordunun etkisi analiz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Amerikan İç Savaşı, Kuva-yı Milliye, Millî Mücadele

ABSTRACT

It is noticeable that the problems experienced in such struggles throughout history have repeated themselves in the guerrilla warfare experiments during the American Civil War and the War of Independence. During both struggles, participants in guerrilla gangs did not act in discipline, clashes between gangs and gangs created problems for the public. In addition, the gangs' failure to work in harmony with the army and their resistance to joining the army posed a major problem. The enemy's massacres against civilians in the face of guerrilla warfare added a new dimension to the problems during the war. However, the real big problem stemmed from the fact that guerrilla gangs did not act in accordance with the principles of guerrilla warfare.

It is noticeable that successful guerrilla wars in history have always been successful with people suitable for this style of war. Even in this case, it is very rare to achieve success without the support of a regular army. Apart from this, guerrilla struggles carried out by regular armies also have a high chance of success.

In this study, guerrilla warfare experiments carried out during the American Civil War and the War of Independence were compared. During these two wars, the effects of the guerrillas on the struggle and their activities during the war were evaluated. Additionally, the effect of the regular army in achieving results during the war was analysed.

Keywords: American Civil War, National Forces, National Struggle

1. GİRİŞ

Tarihte genel olarak kazanan tarafın anlatımı ağır bastığı için zayıf tarafın başvurmak zorunda kaldığı gerilla harbi uzun yıllar tarihçiler tarafından göz ardı edilmiştir. Güçlü taraflar gerillaları haydut, katil ve hırsız olarak nitelendirerek olayın askeri boyutunu bir kenara atmışlardır. II. Dünya Savaşı'nın sonuna kadar orduların git gide büyüdükleri, ateş güçlerini ve yıkımlarını arttırdıkları ve en önemlisi sonuca düzenli ordularla ulaşıldığı dikkate alındığında bu durum bir dereceye kadar makul karşılanmalıdır.

II. Dünya Savaşı sonrasında ise silah üretimi ve teknolojisinde geri kalan ülkeler zayıflıklarını telafi etmek için gerilla savaşına yönelmeye başlamışlardır. Özellikle nükleer silahların yaygınlaşması ve bu silahların kullanımına dair endişeler gerilla savaşının yayılmasına ivme kazandırmıştır. Bu sistemin Vietnam Savaşı'nda zafer kazanması sonrasında ise gerilla savaşı büyük ilgi görmüştür. Soğuk Savaş sonrası dönemde gerilla savaşının yayılması ve gerillalarla mücadelenin bütün orduların önceliği haline gelmesi nedeniyle konuya ilgi yeniden artmıştır. Bu kapsamda geçmişteki pek çok gerilla mücadelesi yeniden mercek altına alınmaktadır.

Bu çalışmada Amerikan İç Savaşı sırasında tarafların gerilla organizasyonlarının faaliyetleri incelenmiştir. Ayrıca Kuva-yı Milliye'nin faaliyetleri analiz edilerek iki savaş arasındaki benzerlikler ve farklıklar değerlendirilmiştir.

2. AMERİKAN İÇ SAVAŞI'NDA GERİLLALAR

Köleliği kaldırmayı vaat eden Abraham Lincoln başkan seçilince kölelik taraftarı Güney eyaletleri tek çarenin kölelik kaldırılmadan evvel birlikten ayrılmak olduğunu düşünmüşlerdir. Böylece 1861 yılında birlikten ayrılan Güney eyaletleri Konfederasyon teşkil ederken Kuzey veya Birlik olarak adlandırılan Amerika Birleşik Devletleri bu ayrılığı kabul etmemiştir (Black, 2021, 215). Böylece Kuzey veya Birlik ile Güney veya Konfederasyon olarak adlandırılan taraflar arasında iç savaş başlamıştır.

Üstün taraf olmasına rağmen Birik güçlerinin ilk saldırıları Konfederasyon tarafından püskürtülmüştür (Hart, 2015, 197). Bu durum savaşın yıllarca süren bir mücadele haline gelmesine yol açmıştır (Black, 2023, 95). Güney'in üretim bölgelerinin sınıra yakın olması savunma açısından dezavantaj yaratmış ve Konfederasyon'un stratejisini sınırlandırmıştır. Yine Güney eyaletleri içinde politik çatışmalar da Birlik tarafına büyük avantaj sağlamıştır (Black, 2021, 215, 217). Nüfus, silah ve para yönünden zayıf ancak savaşçı bir halka sahip Konfederasyon savaştaki zayıf konumunu güçlendirmek için ordunun yanı sıra gerilla gruplarından da yararlanmaya çalışmıştır.

Amerikan tarihinde gerilla savaşı deneyimi oldukça eskiye dayanmaktadır. Koloniler Kuzey Amerika topraklarında yayıldıkça bölgenin yerli halkı olan Kızılderililerle karşılaşmışlar ve iki taraf arasında kanlı mücadeleler başlamıştır. Kızılderililerin kullandığı gerilla yöntemleri Amerikalı koloniciler tarafından öğrenilmiş ve yine Kızılderililere karşı tatbik edilmiştir. Yine Amerikan kolonilerinin İngiltere ile yaptığı bağımsızlık savaşında da gerilla savaşı koloniciler tarafından sık sık tatbik edilmiştir (Sutherland, 2021, 159).

Güney eyaletlerindeki yaşam ve bölge halkının savaşa yatkınlığı dikkate alındığında Amerikan İç Savaşı'nda gerilla gruplarının öncelikle güneyde ortaya çıkması normal görünmektedir. Nitekim savaş başladığında güneyde yaşayan pek çok kişi Konfederasyon ordusuna katılmak yerine bağımsız gerilla topluluklarına dahil olmuştur (Joes, 2000, 5). Ancak Güney generallerinin gerilla tarzı yapılanmalara şüphe ile yaklaştıkları gerçeği de göz ardı edilmemelidir. Bu durum dikkate alındığında gerilla yapılarının devlet teşvikinden ziyade halkın tercih nedeniyle ortaya çıktıkları görülmektedir.

Güneyde kurulan gerilla organizasyonları öncelikle iki farklı strateji izlemişlerdir. Bir kısmı savaşın güney topraklarına ulaşmasına engel olmak için Birlik topraklarına saldırı düzenlemeyi tercih etmişlerdir. Daha fazla sayıda çete ise Konfederasyon ordusunun başarılı olamaması ihtimalini göz önüne alarak kendi topraklarını savunmak için yaşadığı bölgede kalmıştır.

Güneyde gerilla çetelerine katılanlar alışık oldukları şartlarda yaşadıkları için bu savaş tarzında yeterli olacaklarını varsaymışlardır. Yerel araziyi bildikleri, fiziksel zorluklara katlanabildikleri ve gizli hareket edebildikleri için bu savaşta başarılı olacaklarına kanaat getirmişlerdir (Sutherland, 2021, 161).

Güneyde gerilla savaşında Amerikan yerlilerinden faydalanılması gerektiği fikri rağbet gömüştür. Bu kapsamda Konfederasyon Hükümeti Kızılderililerle hızlıca anlaşarak bazı Kızılderili alayları teşkil etmiştir. Düzenli ordunun katı disiplini ve kurallarından rahatsız olanlar topraklarını savunmak için gerilla organizasyonlarına dahil olmaktan çekinmemişlerdir. Gerilla yapılanmalarına en hevesli katılanlar ise sınır tanımadan savaşmaya ve öldürmeye ilgi duyanlar olmuştur (Baker, 2007, 40). Bu durum gerilla savaşında yaşanan önemli sorunlardan birisidir. Bir amaca hizmet etmekten ziyade macera için çetelere katılanlar fazla fayda sağlamadıkları gibi halkla ve diğer çetelerle sorun yaşamaya da yatkındırlar.

Güneyli gerillalar ilk olarak Birlik ordusunun ikmal trenlerine, ileri karakollarına ve kalabalık olmayan devriyelerine saldırılar düzenlemişlerdir. Gerillaların bu vur kaç saldırıları başlangıçta Birlik askerleri tarafından hor görülmüş ve aşağılanmıştır. Savaşın ilk yılında Birlik askerleri gerillalar karşısına çıkarsa onları kolayca yeneceklerini düşünmüşlerdir. Fakat gerillalar düşmanla kapsamlı çatışmalardan kaçınmanın yanı sıra bölgeye olan hakimiyetlerinden yararlanarak yerel halkın sadakatini sağlamaya çalışmışlardır. Ayrıca saldırı düzenledikleri zaman dışında en kısa sürede halkın arasına karışarak ortadan kaybolmayı başarmışlardır (Sutherland, 2021, 163). Gerilla savaşlarında sık sık yaşanan bir diğer yapı burada göze çarpmaktadır. Gerillalar düzenli ordu askerleri tarafından önce küçümsenir ancak zamanla kendilerinden nefret edilir. Bu nefretin bölge halkına yönelmesi de sık rastlanan bir durumdur.

Konfederasyon gerillaları daha önce İspanyolların Fransız Ordusu karşısında yaptıklarını tekrar etmeye çalışmışlardır. Her zaman hızlı hareket etmeye, görünmez olmaya, düşmanı sürekli tetikte tutmaya çabalamışlardır. Ayrıca ortadan kaybolmak için sık sık halkın arasına karışmayı denemişlerdir (Esdaile, 2004), 35; Hart, 2015, 173). Bu açıdan bakıldığında gerilla savaşının cesarettten ziyade zekâ ve disiplin gerektirdiği kolayca anlaşılabilir. Bu nedenle düzenli ordu disiplininin kaçanların gerilla çetelerine katılmaları ironi oluşturmaktadır.

Savaşın ilk yılında gerillaları hor gören Birlik ordusunun tavrı zaman içinde değişmiş ve askerler gerillalardan nefret etmeye başlamışlardır. Generaller de ikmal kollarını korumak için daha fazla birlik ayırmanın ve zarar gören mülklerin getireceği finansal yükten endişe ederken askerler gerillalar ile mücadeleyi yıpratıcı ve tehlikeli bulmuşlardır (Sutherland, 2021, 164). Tarihteki gerilla savaşlarının pek çoğunda gerillalara duyulan nefret onlara yardım ettikleri düşünülen halka yönelmiştir. Bu durum savaşın getirdiği yıkımı ve acıyı arttırmaktadır. Amerikan İç Savaşı'nda da benzer bir durum yaşanmıştır.

Konfederasyon gerillaları tarafından Kızılderili harbi olarak da adlandırılan yöntemler Birlik askerlerinin psikolojisini ciddi manada sarsmaya başlamıştır. Birlik ordusunun mevcudu ile Konfederasyon gerillalarının sayısı kıyaslandığında bu durum büyük bir başarı olarak değerlendirilmiştir (Scarborough, 1974, 157-158). Zaten gerilla gruplarının birinci hedefi düşmanın psikolojisine zarar vermektir. Sayıları, ateş güçleri ve lojistik destekleri dikkate alındığında düşmanı kısa sürede mağlup etmeleri mümkün değildir.

Konfederasyon bölgesinde yaşanan bazı bölünmeler gerilla savaşının etkinliğini belirli ölçüde sınırlamıştır. Güney topraklarında yaşayıp Birlik ideolojisine yakınlık hissedenler kendilerini savunmak için gerilla toplulukları kurmuşlardır. Konfederasyon gerillaları da Birlik ile iş birliği yaptığından şüphelendikleri "hainlere" karşı dikkatli davranmak ve şiddet uygulamak arası bir yol izlemişlerdir. Bir bakıma Amerikan İç Savaşı'nın en şiddetli ve vahşi mücadelesi Konfederasyon gerillaları ile Birlik gerillaları veya askerleri arasında değil Konfederasyon ilkelerine sadık gerillalar ile Birlik ideolojisini benimseyen Güneyli gerillalar arasında yaşanmıştır. Konfederasyon eyaletlerinin bazılarında gerillalar arasındaki çatışmalar yüzünden düzenin ortadan kalkması halkta ciddi bir endişeye sebep olmuştur.

Buna rağmen Konfederasyon gerillalarının saldırıları savaşın ilk yılında Birlik generallerini oldukça endişelendirmiştir. Daha fazla zenginliğe, silaha ve nüfusa sahip olsa da yeterli sayıda eğitilmiş asker bulunmayışı gerillalar ile mücadele büyük sorun teşkil etmiştir.

Konfederasyon'un pek çok eyaletinde devlete sadık gerilla grupları kalabalık olsa da Güney bölgesinin kuzeyinde kalan topraklarda Birlik taraftarı pek çok topluluk yer almıştır. Bu gerillalar Birlik yanlılarını korumanın yanı sıra zaman zaman Birlik ordusuna destek olmayı bile başarmışlardır. (Sutherland, 2021, 166-168). Genelde gerillaların en başarılı olduğu dönem düşman ordunun bu tarz savaşa yatkın askere sahip olmadığı periyottur. Ancak gerilla savaşının getirdiği tehlikelerden biri de farklı ideolojiye sahip grupların kendi aralarında mücadelesidir. Amerikan İç Savaşı'nda bu ayrım Birlik ordusunun gerilla savaşı konusunda deneyimli kişileri bünyesine katmasını sağlamıştır.

Resmi olarak Birlik ordusuna katılan Güneyliler ise bölgeyi bildikleri ve gerillalar ile mücadele konusunda tecrübe sahibi olmalarından dolayı ayaklanma ile mücadele birliklerinde istihdam edilmişlerdir. Pek çoğu daha önce Konfederasyon gerillaları ile mücadele ettikleri için intikam hissi ile de hareket ederek şiddetin tırmanmasına yol açmışlardır.

Bu tarz girişimlere rağmen savaş boyunca daha fazla taşkınlıkla ve merhametsizce hareket eden taraf Konfederasyon gerillaları olmuştur. Bu durum Güney topraklarında bazı sorunlar da yaratmıştır. Gerillaların gittikçe kontrolden çıkarak bölge halkına da kötü davranmaları pek çok kişiyi kendi devletlerinden uzaklaştırmıştır (Sutherland, 2021, 169). Şüphesiz düzenli ordu dışında kontrolsüz gerilla grupları kullanmanın en tehlikeli yönü budur. Tarihe baktığımızda savaş gibi kaosun arttığı ortamlarda kontrolsüz gruplara izin vermek çoğu zaman şiddetin tırmanmasına, halkın zarar görmesine ve halkın mevcut yönetimden soğumasına yol açmıştır.

Birlik ordusu Güney topraklarına girince gerillalara karşı uyguladığı politikayı oldukça sertleştirerek direnişi kırmak istemiştir. Konfederasyon ordusuna kayıtlı olmadığı halde askeri çatışmada, talan ve yağma sırasında Birlik ordusu tarafından yakalananların infaz edilmesine karar verilmiştir. Bu tarz bir suç işlediğinden şüphelenilenlerin esir değil suçlu olarak yargılanacağı duyurulmuştur (Sutherland, 2021, 171). Tarihteki pek çok gerilla mücadelesinde bu tarz sert önlemlerin alındığı göze çarpmaktadır. Ancak sadece şiddetin ve sertliğin kararlı bir şekilde hayata geçirildiği durumlarda istenilen sonuç alınabilmiştir.

Uygulamada gösterilen zafiyet veya şiddetin sebepsiz yere halka yönelmesi çoğu zaman durumu daha kötü hale getirmiştir.

Amerikalılar daha önce Meksika Savaşı'nda denedikleri bu yöntemlerin başarılı olacağına kanaat getirmişlerdir. Bu nedenle 1862 yılından itibaren gerilla karşıtı uygulamalar hayata geçirilmiştir. 1863 yılından itibaren Konfederasyon tarafı da kendi gerillalarının faaliyetlerinden rahatsız olmaya başlamıştır. Pek çoğu eski asker olan Konfederasyon yönetimi gerillaların yarattığı kaosu ordudaki düzeni ve disiplini olumsuz etkilemesinden korkmuşlardır. Ayrıca gerilla savaşının gereksiz şiddete yol açtığı ve istenilen sonucu almakta etkisiz kaldığı düşünülmüştür. Konfederasyon Başkanı Jefferson Davies bağımsız gerillaları kontrol altına almak için 1862 yılından itibaren Partisan Rangers birliklerinin kurulmasına çabalamıştır. Böylece gerillaların kontrol altına alınması, düşman hatlarının gerisinde askeri amaçla kullanılmaları ve ordu ile iş birliği içinde hareket etmeleri hedeflenmiştir. Ancak yapılan düzenleme öncesinde çok sayıda gerilla grubu kurulduğu ve ülkenin büyük bölümüne yayıldığı için uygulamada ciddi sorunlar yaşanmıştır. Pek çok kişi ordu disiplininden hoşlanmadığında ötürü gerilla gruplarına katıldığı için Partisan Rangers'a katılım sınırlı kalmıştır. Katılım sağlayanların bir bölümü ise eski alışkanlıklarını devam ettirmiştir. Konfederasyon Hükümeti gerilla organizasyonlarını ortadan kaldırma girişimlerinde istediği ölçüde başarılı olamamıştır (Sutherland, 2021, 173-174). Bu düzenleme Sivas Kongresi sonrasında Kuva-yı Milliye çetelerini kontrol altına almak için yapılan girişimin tarihteki önemli örneklerinden birisidir. Ayrıca gerillaları kontrol altına almanın veya ortadan kaldırmanın ne kadar zor bir iş olduğunu da göstermektedir. Bu açıdan bakıldığında Ankara Hükümeti'nin bütün sıkıntılara rağmen bu konuda oldukça başarılı olduğunu kabul etmek gerekir.

1863 yılından itibaren halkın Konfederasyon hükümetine olan güveni sarsılmaya başlamıştır. Birlik ordularının ilerleyişi karşısında Konfederasyon orduları etki gösteremezken gerillalar bir süre daha bölge halkını savunmayı da başarmışlardır. Ancak savaş uzadıkça düzensizliğin artmasını fırsat bilenler cinayet, yağma, gasp ve tecavüz için kendi çetelerini kurmaya başlamışlardır. Savaş fırsatçıları ve suçluların oluşturdukları bu gruplar Konfederasyon topraklarında terör estirdikleri gibi hangi taraf ile karşılaşırlarsa onlar için çalıştıklarını iddia etmişlerdir (Sutherland, 2021, 175). Gerilla savaşının en tehlikeli yanlarından biri de budur. Düzenin ortadan kalktığı anlarda pek çok kişi devlete hizmet ettiğini öne sürerek kendi çıkarlarının peşine düşerek kendi halkına karşı her türlü suçu işlemiştir.

Savaş uzadıkça Birlik güçleri savaşı sonlandırmak için etkili çözümler aramaya başlamışlardır. Bu kapsamda Konfederasyon halkının direnme azminin kırılmasına odaklanılmıştır. 1864 yılından itibaren Birlik orduları düşman ordunun mağlup edilmesinin yanı sıra Güney topraklarında kamu mülkünün ortadan kaldırılması ve ekonominin yıkılmasına çaba göstermiştir (Black, 2023, 96). Bu bir bakıma gerillalara karşı uygulanan şiddetin halka da yöneltilmesi olmuştur. Bu sayede düşman orduyu ve gerillaları besleyen ağı ortadan kaldırılması tasarlanmıştır (Sutherland, 2021, 177-178).

Daha önceden bu tarz mücadelelerin tehlikesini ifade eden Jomini ve Clausewitz yaşanan dehşet göz önüne alındığında haklı çıkmışlardır. Clausewitz *"bir millet ne kadar cesur ne kadar savaşçı bir geleneğe sahip, üzerinde savaşıacağı topraklar ne kadar elverişli olursa olsun ortamın çok fazla tehlikeyle dolu olduğu bir yerde ulusal bir ayaklanmanın sürdürülemeyeceği gerçeği ortadadır"* diyerek şiddetin halkın direniş azmini eninde sonunda kıracağı tahmininde bulunmuştur (Clausewitz, 2003, 111). Nitekim Amerikan İç Savaşı'nda da sonuç böyle olmuştur.

General Grant'ın planı kapsamında General Sherman ve General Sheridan Konfederasyon bölgesinde yıkım yaratmaya başlamışlardır. Böylece düşmanın savaşa azmini ortadan kaldırmayı hedeflemişlerdir. Bu hareket tarzı gerillaların direnişine rağmen Konfederasyon topraklarında büyük bir yıkıma yol açmıştır.

1865 yılında Konfederasyon halkı savaşın yıkımını iyice hissetmeye başlamıştır. Ordunun ve gerilla gruplarının kendilerini koruyamayacağına kanaat getiren halk savaşın aleyhine dönmüştür. Yıkım politikası beklenen sonucu vermiş ve Konfederasyon halkı tekrar barışın tesis edilmesi için Birlik zaferini dilemeye başlamıştır (Sutherland, 2021, 179, 181).

Amerikan İç Savaşı başladığında Birlik nüfus, silah ve para konusunda Konfederasyona göre avantajlı konumda olduğu için Güney tarafı eksikliklerini gerilla savaşı ile kapatmaya çalışmışlardır. Ancak gerilla savaşının varlığı halkın desteğine bağlıdır. Birlik ordusunun yıkım politikasına geçmesi Konfederasyon halkının hızla barışa yanaşmasına yol açmıştır. Bu açıdan bakıldığında Konfederasyonun gerilla planı istenilen sonucu vermemiştir. Ancak yenilginin asıl nedeninin Kuzey ile Güney arasındaki güç farkı ve Konfederasyon ordusunun mağlubiyetidir.

3. ANADOLU'DAKİ İŞGALLER KARŞISINDA KUVA-YI MİLLİYE

Osmanlı İmparatorluğu Birinci Dünya Savaşı'nı ağır bir yenilgi ile noktalamıştır. İngiltere tarafından dikte ettirilen ve çok ağır şartlar içeren Mondros Mütarekesi İstanbul Hükümeti tarafından olumlu olarak değerlendirilmiş bu nedenle İstanbul'da kısa süre için iyimser bir atmosfer oluşmuştur. Fakat mütareke sonrasında Osmanlı Ordusu terhis edilmeye başlanmış ve Anadolu topraklarının işgal süreci hızlanmıştır. Müttefik donanması 13 Kasım 1918 tarihinde İstanbul'a girerken, İngilizler, Fransızlar ve İtalyanlar çeşitli bölgelere asker çıkartmışlardır (Küçük, 2020, 77). Yaşananlar Türk halkında büyük bir hayal kırıklığı yaratmıştır.

İşgaller dışında İttihatçıların tutuklanıp Malta'ya sürülmeleri, İstanbul Hükümeti'nin teslimiyetçi politikaları ve son olarak Yunanistan'ın İzmir'i işgali Türk halkında ciddi bir tepkiye yol açmıştır (Özkaya, 1992, 451).

Birinci Dünya Savaşı'nda yaşanan mağlubiyet, savaşın getirdiği yıkım ve ekonomik çöküntü nedeniyle İstanbul Hükümeti galiplerin suyuna gitmekten başka bir çözüm bulamamıştır (Ortaylı, 2018, 204). Ordunun terhis edilmesi, stratejik noktaların ve silah depolarının İtilaf Devletleri'nin kontrolü altında olması gibi etmenler nedeniyle işgal edilen ve işgal tehdidi altındaki bölgelerde halk kendisini savunabilmek için kongreler düzenlemiş, Müdafaa-i Hukuk veya Reddi İlhak cemiyetleri tesis etmiş ve silahlı direniş için çeteler oluşturmuştur.

Ordu müfettişi olarak Samsun'a gelen Mustafa Kemal Paşa Anadolu'da başlamış olan direniş hareketlerini organize etmeye ve merkezi hale getirmeye çalışmıştır (Bay, 2013, 179). Bu kapsamda halkın Müdafaa-i Hukuk kuruluşları tesis etmesi özendirilmiştir (Mütercimler, 2016, 564). Bu yapılanmalar Kuva-yı Milliye çeteleri oluşturma ve çeteleri destekleme konusunda büyük öneme sahip olmuştur. Bu durum dikkate alındığında mücadelenin başında Mustafa Kemal Paşa'nın vakit kazanmak için Kuva-yı Milliye'yi faydalı gördüğü anlaşılmaktadır.

29 Mayıs günü Ali (Çetinkaya) Bey tarafından Ayvacık'ta kurulan yapı Batı Cephesi'nde ilk Kuva-yı Milliye yapılanması olmuştur. Bundan hemen sonra Soma'da Kazım (Özalp) Bey, Rasim Bey Ödemiş'te halkı örgütlemişlerdir. Yörük Ali Efe ve Demirci Mehmet Efe bölge halkından kişiler de kurdukları çeteler ile mücadeleye katılırken, Akhisar-Salihli arasında bulunan Çerkez Ethem kısa sürede bölgedeki en etkin güç haline gelmiştir (Küçük, 2020, 77). Yunan tehdidi nedeniyle bölgede Kuva-yı Milliye hızlı bir gelişim göstermiştir. Bergama, Akşehir, Aydın, Denizli, Nazilli ve Alaşehir'de hızla kalabalık çeteler kurulmuştur (Özkaya, 1992, 456).

Bu tarz yapılanmalar İstanbul Hükümeti'nin teslimiyet politikasına karşı direniş siyaseti takip etmişleridir. İtilaf Devletleri Kuva-yı Milliye yapılanmasından ciddi endişe duymuşlardır. Damat Ferit Paşa'nın sadrazam olması ile birlikte İstanbul Hükümeti Kuva-yı Milliye'ye yönelik tutumunu sertleştirmiştir (Özkaya, 1992, 460; Aydın, 1990, 260).

Mustafa Kemal Paşa Erzurum Kongresi'nde Kuva-yı Milliye'nin desteklenmesi gerektiğini ifade etmiştir (Mütercimler, 2016, 616). Bu durum hem Paşa ile İstanbul Hükümeti'nin politikalarının taban tabana zıt olduğunu hem de Millî Mücadele'nin başlarında Paşa'nın Kuva-yı Milliye'yi faydalı bir araç olarak değerlendirdiğini göstermektedir.

Kuva-yı Milliye'nin Batı Cephesi'nde ilk olarak düzenli ordu gibi bölge savunmaya çalışması dikkat çekicidir. Çoğu zaman çeteler genelde düşmanın ikmal hatlarına saldırma, cephe gerisinde karışıklık çıkartma ve düşman ordusunu taciz etmekle meşgul olurken Kuva-yı Milliye Batı'da Yunan Ordusu'nun işgal hattını ilerletmesine engel olmaya çalışmıştır. Bir diğer dikkat çekici nokta ise demokratik şekilde toplanan kongrelerin oluşturduğu ve desteklediği çetelerin bazılarının zaman içinde kendi başlarına hareket etmeye başlamalarıdır. Tarih boyunca gerilla savaşlarında yaşanan en büyük problemlerden birisi de budur.

Kuva-yı Milliye Batı'da Yunan Ordusu'nun ilerleyişini durdurma konusunda istenilen ölçüde başarılı olamamıştır (Özkaya, 1992, 465). Bunun üzerine Batı Cephesi'nde bulunan çeteleri merkezi hale getirmek için Kuva-yı Milliye Umum Kumandanlığı kurulmuş ve başına Ali Fuat Paşa getirilmiştir. Fakat bu düzenleme sonrasında hayata geçirilen Gediz Taarruzu'nda olumlu sonuç alınamamıştır (Selvi, 2009, 285).

Yunan Ordusu'nun ilerlemesini durdurmada başarılı olamayan Kuva-yı Milliye 1920'den itibaren daha organize şekilde düşmanı taciz etmeye başlamıştır (Özkaya, 1992, 471). Hayata geçirilen bu uygulama gerilla savaşına uygun bir adımdır. Zira küçük çetelerin asıl görevi toprak parçasını savunmak veya düşmanı bozguna uğratmak değildir. Bu küçük çetelerin amacı düşmanın zayıf noktalarına saldırma, ikmal faaliyetlerini durdurma ve sürekli saldırılar ile düşmanı psikolojik yıkıma uğratmaktır.

Kuva-yı Milliye'nin halka zarar vermemesi için atılan adımla çetelerin ihtiyaçlarının ordu tarafından karşılanması kararlaştırılmıştır. Ayrıca çetelerin faaliyetlerini denetlemek için bazı müfettişlikler teşkil edilmiştir (Güneş, 2024, 5) Bütün bu girişimlerden Millî Mücadele Kuva-yı Milliye'ye dayanırken bile Mustafa Kemal Paşa'nın çeteleri belirli bir disiplin içinde tutmaya çalıştığı görülmektedir.

Misak-ı Milli'nin kabulü ve tepki olarak İtilaf Devletleri'nin İstanbul'u işgal edilmeleri üzerine Ankara'da Büyük Millet Meclisi açılmıştır (Turan, 2020, 317). Meclis başkanı seçilen Mustafa Kemal Paşa başlayan isyanları bastırmak için ilk etapta Çerkez Ethem kuvvetlerinden yararlanmak zorunda kalmıştır.

22 Haziran 1920 tarihinde başlayan Yunan ileri harekâtı neticesinde büyük bir bölge elden çıkmış ve Kuva-yı Milliye'ye duyulan güven azalmıştır. Aslında tek merkezden yönetilmeyen, sayıca az, silah ve cephane yönünden zayıf çetelerin düzenli bir ordu karşısında bir bölgeyi elde tutmaları çok fazla beklenmemiştir (Güneş, 2024, 7) Sürece dikkatlice baktığımızda Mustafa Kemal Paşa Batı Cephesi'nde Kuva-yı Milliye'yi düzenli ordu kurulana kadar zaman kazanmak ve düzenli ordu olmadan da mücadelenin başarılı olabileceğini savunanlara hatalarını göstermek için kullanılmıştır. Yunanlıların büyük kazanım beklentisiyle hareket ettikleri, Birinci Dünya Savaşı'nda yıpranmamış bir orduya sahip olmaları, Yunan kamuoyunda savaş karşıtı bir yapı bulunmaması ve İngiltere'nin Yunanistan'a desteği dikkate alındığında Kuva-yı Milliye'den çok fazla şey beklemek isabetsiz görülmektedir.

Batı Cephesi'nde düzenli Yunan Ordusu karşısında çete mücadelesi beklenen sonucu vermemiştir. Yunan Ordusu'nun sayısı, çetelerin gerilla savaşı prensiplerini gerektiği gibi uygulamaları ve çeteler arasındaki koordinasyon eksikliği başarısızlığa yol açan en önemli nedenlerdir. Tarih boyunca pek çok gerilla savaşında olduğu gibi Batı Cephesi'nde de bazı çeteler kontrolden çıkarak bölge halkı için tehdit haline gelmişlerdir. Mustafa Kemal Paşa bu durumu öngördüğü için en başından beri mücadelenin düzenli ordu temelinde yürütülmesi gerektiğini savunmuş fakat çevresinin ikna olması için zaman geçmesi gerekmiştir. Çetelerin orduya bağlanmaları emredildiğinde yaşanan isyanlar ise bu grupların merkezi şekilde yönetilemeyeceğini bir kez daha göstermiştir.

Doğu Cephesi'nde Kuva-yı Milliye yapılanması Ermenistan ve Ermeni çetelerinin Türklere yönelik saldırılarına karşı koymak için kurulmuştur (Güneş, 2024, 9). Ancak bölgede Kazım (Karabekir) Paşa komutasında düzenli ordu birlikleri bulunması ve Doğu Cephesi'nin Gümrü Antlaşması ile erken bir tarihte kapanması gibi nedenlerden ötürü bölgede yoğun bir mücadele yaşanmamıştır.

Güneydoğu Anadolu'da ise İngilizler işgal ettikleri bölgeleri Fransızlara devrettikten sonra Türk halkı yavaş yavaş direniş göstermeye başlamıştır. Özellikle Fransız Ordusu'nda görev yapan Ermenilerin bölge halkına sıkıntı yaratması direnişin fitilini ateşlemiştir. Erzurum ve Sivas Kongreleri ile Millî Mücadele'nin merkezi hale gelmeye başlaması sonrasında Mustafa Kemal Paşa Fransızlara karşı harekete geçmek isteyen bölge halkını desteklemiştir. Sütçü İmam komutasındaki kuvvetler Maraş'ta 12 Şubat'ta Fransızları mağlup ederken, 7 Şubattan itibaren Ali Saib Bey komutasında Urfa'da silahlı mücadele başlamıştır (Küçük, 2020, 78). Adana ve Antep'te de Fransızlara karşı büyük bir direniş gösterilmiştir (Güneş, 2024, 8).

Kuva-yı Milliye'nin en başarılı olduğu bölge Güney Cephe'si olmuştur. Bölgede yürütülen mücadele sırasında halkın mücadeleye yoğun destek vermesi, çetelerin halk ile bir sorun yaşamamaları ve bölgeye Ankara'dan gönderilen temsilcilerin örgütlemeye büyük başarı göstermeleri oldukça büyük bir başarıdır. Bölgedeki mücadelenin başarıya ulaşmasında coğrafyanın uygunluğu, Fransız askerlerinin sayısı, Fransız kamuoyunun savaştan bıkmaması, Birinci Dünya Savaşı'nda yüksek zayıat verilmesi, Fransız Hükümeti'nin Suriye'yi elde tutmaya odaklanması ve Türk tarafının organizasyon becerisi, fedakarlığı ve mücadele azmi önemli rol oynamıştır.

Burada dikkat çeken nokta sadece mücadelenin her zaman düzenli ordunun başarısı sonrasında tam olarak tamamlanmasıdır. Doğu ve Batı Cephelerinde Türk Ordusu Yunan Ordusu ve Ermenileri mağlup ettiği için bu cephe kapanmıştır. Güneyde ise Kuva-yı Milliye Fransızları Maraş ve Urfa'dan çıkartsa da Adana ve Antep'in kurtarılması ve cephenin tamamen kapanması Sakarya Meydan Muharebesi sonrasında Fransa'nın Ankara Hükümeti ile anlaşması sonrasında gerçekleşmiştir.

4. SONUÇ

Amerikan İç Savaşı ve Millî Mücadele dönemindeki gerilla savaşı girişimlerine baktığımız zaman tarih boyunca yürütülen bu tarz mücadelelerde yaşanan sıkıntıların tekrar edildiği göze çarpmaktadır. Çetelerin disiplin içinde hareket etmemeleri, çeteler arasındaki çatışmalar, çetelerin halk için sorun yaratmaları, orduya katılmaları istendiğinde bu emre direnmeleri iki mücadele sırasında da yaşanmıştır. Gerilla savaşına

maruz kalan düzenli ordunun sivil halka yönelik katliamlara girişmesi bir diğer sorundur. Ancak asıl büyük sorun bu çetelere katılanların gerilla savaşı prensiplerine yeterince uymamalarıdır.

Tarih boyunca başarılı olan mücadelelere baktığımız zaman gerilla savaşının ancak bu savaş tarzına uygun kişilerle yürütülebileceği göze çarpmaktadır. Asıl önemli nokta ise bu tarz bir mücadele sırasında çekilecek sıkıntının zaman zaman düzenli ordu içinde yaşanacaklardan daha ağır olmasıdır. Oysa pek çok mücadelede çetelere katılanların ordudan kaçmak, nüfuz elde etmek, para kazanmak, macera yaşamak, cinayet işlemek gibi nedenlerle silaha sarıldıkları göze çarpmaktadır. Böyle olması durumunda bu mücadelelerin başarı şansı da yoktur. Mustafa Kemal Paşa'nın pek çok kişi yeniden düzenli ordu kurulması fikrine karşı zamanda mücadelenin ordu olmadan başarıya ulaşmasının mümkün olmadığını savunması bu nedenle önemlidir. Şüphesiz Paşa'nın zafer sonrasına yönelik devrim planlarının da sağlam bir devlet yapısı tesis edilmeden hayata geçirilemeyeceği açıktır ki güçlü bir düzenli ordusu olmayan devletin de otorite tesis etmesi mümkün değildir.

KAYNAKÇA

- Aydınel, S. (1990). *Güneybatı Anadolu'da Kuva-yı Milliye Harekâtı*. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Baker, L. (2007). *Confederate Guerilla: The Civil War Memoir of Joseph Bailey*. Fayetteville.
- Black, J. (2021). *Dünya Tarihinde Askeri Strateji*. Timaş Yayınları.
- Black, J. (2023). *Küresel Askeri Tarih*. Yeditepe Yayınları.
- Bay, A. (2013). *Atatürk Modern Türkiye'nin Kurucusu Dahi Generalden Liderlik Üzerine Dersler*. Pegasus Yayınları.
- Esdaile, C. (2004). *Fighting Napoleon: Guerillas, Bandits and Adventures in Spain 1808-8814*. New Heaven.
- Güneş, G. (2024). Kuva-yı Milliye. *Atatürk Ansiklopedisi*. Erişim Tarihi: 10/05/2024. Erişim Adresi: <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/kuva-yi-milliyel/>
- Joes, A. (2000). *America and Guerilla Warfare*. Lexington.
- Hart, L. (2015). *Strateji Dolaylı Tutum*. Doruk Yayınları.
- Küçük, C. (2020). Millî Mücadele. *İslam Ansiklopedisi*. (Cilt 30, ss. 76-83). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Mütercimler, E. (2016). *Fikrimizin Rehberi Gazi Mustafa Kemal*. Alfa Yayınları.
- Ortaylı, İ. (2018). *Gazi Mustafa Kemal Atatürk*. Kronik Yayınları.
- Özkaya, Y. (1992). Kuva-yı Milliye. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 8(24), 451-480.
- Scarborough, W. (1974). *The Diary of Edmund Ruffin*. Baton Rouge.
- Selvi, H. (2009). Sivas Kongresi. *İslam Ansiklopedisi*. (Cilt 37, ss. 284-285). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Sutherland, D. (2021). *Antik Dönemden Günümüze Gayrinizami Harp*. Kronik Yayınları.
- Turan, Ş. (2020). Mustafa Kemal Atatürk. *İslam Ansiklopedisi*. (Cilt 31, ss. 310-331). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Von Clausewitz, C. (2003). *Savaş Üzerine*. Eriş Yayınları.